

MUSIQA FANI ORQALI O'QUVCHILARNING ESHITISH QOBILIYATLARINI KUCHAYTIRISH

Namangan Davlat Pedagogika Instituti

ART pedagogika kafedrası stajyor o'qituvchisi

Jurayeva Gulchexraxon Zokirjon qizi

Annotatsiya: Musiqa fani orqali o'quvchilarning eshitish qobiliyatini kuchaytirish hozirgi zamonaviy ta'lim tizimida muhim o'rin tutadi. Inson hayotida eshitish qobiliyati asosiy ahamiyatga ega bo'lib, bu orqali atrof-muhitning turli tovushlarini, nutqni, musiqa asboblari va asarlarini aniq farqlash ko'nikmasi shakllanadi. Shuning uchun ham maktablarda musiqa darslari orqali o'quvchilarning eshitish madaniyatini, tovushlarni ajratish va anglash qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha turli pedagogik yondashuvlar muhimi belgilanadi. Musiqa fani nafaqat ijro, balki o'quvchilarda tinglash madaniyatini ham mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: musiqa, eshitish qobiliyati, o'quvchilar, rivojlantirish, ta'lim, didaktika, musiqa darslari, eshitish madaniyati, pedagogika, musiqiy ko'nikmalar

Musiqa darslarida o'quvchilarning eshitish qobiliyatlarini rivojlantirishdagi birinchi qadam – ularning o'z atrofidagi tovushlarga e'tiborini jalb qilishdir. O'quvchilar har xil tembrli va baland-past tovushlarni farqlash uchun tinglashga o'rgatiladi. Bunda musiqa asarlaridagi ohanglar, kuy va qo'shiqlarning xilma-xil elementlarini tinglash, tovushlarning ko'plab xususiyatlarini tushunish muhim sanaladi. Bu jarayon o'quvchilarda tinglashga nisbatan ko'proq e'tiborli, konsentratsiyaga ega, barobarida esa eshitish orqali anglash va tahlil qilish kompetensiyalarning rivojlanishiga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil qilish uchun o'quvchilarga musiqa tovushlari haqidagi muhim tushunchalar, jumladan, balandlik, tovushning davomiyligi, intensivligi, tembri kabi elementlar to'g'risida ma'lumotlar beriladi. Bu orqali ularning nafaqat eshitish organlari, balki musiqaga bo'lgan estetik dunyoqarashlari kengayadi. Ta'lim-metodik materiallardan to'g'ri foydalanish natijasida o'quvchilarning eshitish ko'nikmalari tobora takomillashib boradi. Shu bilan birga, musiqa darslarida asarlarni tinglash, ular haqidagi savollarga javob

berish, musiqiy fragmentlarni eshitib, undagi elementlarni tahlil qilish o'quvchilarga murakkab tovushlarni ham aniqlash va eslab qolishda yordam beradi. Musiqa fani jarayonida eshitish qobiliyatini rivojlantirish uchun maxsus metodik yondashuvlar qo'llaniladi. Masalan, musiqa asarlarini qismlarga bo'lib tinglash, bir xil shaklda bo'lgan elementlarni ajratish, turli ritmik va melodik strukturalarni qiyoslash ham eshitish mahoratini o'rttiradi. O'quvchilarda tinglash jarayonida ongli tarzda eshitish, tanqidiy tahlil qilish, mikrotovushlarni ajratib olish kabi ko'nikmalar shakllantiriladi. Buning natijasida o'quvchilar murakkab asarlarni ham qulay ravishda anglaydigan, tamoman farqlay oladigan bo'lib boradilar.[1]

Eshitish qobiliyatini kuchaytirish jarayonida musiqa qoidalari va nazariyasini ham o'rgatish muhim. Masalan, major va minor ohanglarning farqlanishi, asboblarning tembrini, orkestr tovushlari va boshqa muhim komponentlar tushuntiriladi. Bu orqali o'quvchilar musiqani nafaqat tinglaydi, balki uni chuqur anglashi, estetik baholashga o'rgatiladi. Musiqa nazariyasi elementlarini ishtirokchilarga sodda, tushunarli qilib yetkazish ularda tahliliy eshitish mahoratini rivojlantirishga yordam beradi. Musiqa tarixi fani orqali ham o'quvchilarning eshitish qobiliyatini rivojlantirish mumkin. Har bir tarixiy davrga xos bo'lgan musiqa asarlarini tinglash, ularni zamonaviy musiqa bilan solishtirish orqali o'quvchilar yangi eshitish tajribasiga ega bo'ladi. Bu esa ularning musiqa olamiga kengroq kirishiga, har bir asarni o'ziga xos jihatlarini yalpi va xolis tahlil qilishga yordam beradi. Ularning eshitish xotirasi, tinglaganini eslab qolish ko'nikmalari ham rivojlanadi. Bundan tashqari, musiqa darslarida guruh va jamoaviy ishlarga keng o'rin berish o'quvchilarda bir-birini tinglash ko'nikmasini shakllantiradi. Guruh bo'lib kuylash, orkestrda ishtirok etish, hamnafas va hamohang bo'lish uchun har bir o'quvchi o'z guruhdoshlarining ijrosini sinchiklab tinglashi muhim. Bu jarayon ularning ijtimoiy eshitish qobiliyatlarini mustahkamlaydi, o'zaro hamkorlik va hurmat, bir-birini tushunish madaniyati paydo bo'ladi.[3]

Musiqa fani o'quvchilarni nafaqat musiqani anglash, balki uni his etish, tuyg'u va kechinmalarni idrok qilish, ichki dunyosini boyitishga o'rgatadi. Musiqa asarlarini tinglab, ular o'z hissiyotlarini boshqarish, musiqiy ohang orqali ruhiy va psixologik holatini musbat

tomonga o'zgartirish imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa shaxs sifatida ularning barqaror, tafakkurli, madaniyatli bo'lib yetishishiga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonini to'g'ri yo'lga qo'yish uchun musiqa o'qituvchisi zamonaviy va innovatsion metodlardan foydalanishi lozim. Masalan, multimediya texnologiyalari yordamida turli xil ijrochilik namunalarini tinglash, interaktiv dasturlardan foydalangan holda o'quvchilarning eshitish faoliyatini baholash va rag'batlantirish mumkin. Virtual va raqamli platformalardan keng foydalanish eshitish qobiliyatini mustahkamlashda zamonaviy imkoniyatlarni yaratadi. Musiqa fanidan dars berishda o'quvchilarning individual qobiliyatlarini aniqlash va har bir o'quvchining o'ziga xos eshitish qobiliyatiga mos mashqlar tashkil etish ham muhim. Chunki har bir bola tovushlarni anglash va qayta ishlash borasida o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu bois, individual yondashuv orqali o'quvchilarning eshitish qobiliyatini to'la rivojlantirishga erishish mumkin. O'quvchilar musiqa orqali jahon madaniyatining xilma-xilligini anglaydi, turli millatlarning o'ziga xos kuy va qo'shiqlarini tinglash, ular orasidagi farq va o'xshashliklarni aniqlash uchun eshitish qobiliyatini faol qo'llaydi. Bu holat ularning musiqiy tafakkurini, dunyoqarashini va eshitish orqali tahlil qilish kompetentsiyasini ham faol rivojlantiradi.[4]

Musiqa darslarida o'quvchilar ko'plab amaliy mashq va topshiriqlarga jalb qilinadi. Qisqa musiqiy parchalardan asosiy motivlarni aniqlash, tovushlarning balandligini tushunish, musiqiy asboblarni ovozi asosida tanib olish kabi faoliyatlarda eshitish qobiliyatini tobora mustahkamlab boradi. O'quvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini kundalik hayotda ham amalda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Musiqa o'qituvchilari o'quvchilarning eshitish qobiliyatini rivojlantirishda o'rin tutgan faoliyatlarning natijalarini muntazam monitoring qilib boradi. Uning asosida mustahkamlash choralari ishlab chiqiladi, zarur hollarda yangi metodik vositalar joriy qilinadi. Bunda musiqa o'quv dasturi, ta'limiy vositalar va usullarning zamonga mosligi, innovatsionligi va samaradorligi muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarda musiqa asarlarini tinglash orqali estetik did, musiqiy madaniyat, nutq hamda eshitish dunyosining kengayishi kuzatiladi. Bu esa ularning mustaqil, chuqur va tanqidiy fikrlovchi, har bir asarni teran tushunishga intiluvchi shaxs sifatida shakllanishiga yordam

beradi. Musiqa darslari nafaqat iqtidorli yoshlarni, balki barcha o'quvchilarni eshitish madaniyatiga, musiqiy asarlarni qadrlash va to'g'ri baholashga o'rgatadi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, musiqa ta'limi orqali o'quvchilarning eshitish qobiliyatini kuchaytirish – bu zamonaviy ta'lim tizimidagi muhim va dolzarb vazifalardan biridir. Turli uslub va metodlar, zamonaviy texnologiyalar, natijador amaliy mashg'ulotlar yordamida o'quvchilarda eshitish ko'nikmalari rivojlanadi. Musiqa fanining imkoniyatlarini to'liq ifodalash orqali o'quvchilarda his qilish, eshitish, tahlil qilish, musiqiy tafakkur va madaniyat kompetentsiyalari tizimli tarzda rivojlanib boradi. Bu esa kelajak avlodning madaniyatli, musiqiy bilim va didga ega bo'lgan, qadriyatlarni anglaydigan va to'g'ri baholay oladigan shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonova, D. T. (2019). "Musiqa tinglash orqali bolalarning nutqini rivojlantirish". *Pedagogika Fanlari*, 3(2), 55-61.
2. Akramova, G. S. (2020). "Maktab o'quvchilarining eshitish qobiliyatini musiqa darslarida rivojlantirish metodlari". *O'zbek Pedagogik Jurnal*, 5(1), 112-119.
3. Bakhronova, N. S. (2018). "Musiqa ta'limida zamonaviy texnologiyalar". *Zamonaviy Ta'lim*, 4(2), 73-77.
4. Islomova, M. Sh. (2021). "Musiqa fanida o'quvchilarning eshitish madaniyatini shakllantirish". *Ilm-ziyo*, 6(10), 141-145.
5. Mardonova, S. N. (2022). "O'quvchilar eshitish qobiliyatini rivojlantirishda musiqa asarlarini tanlash mezonlari". *Pedagogika va Innovatsiyalar*, 8(3), 152-158.
6. Omonova, D. I. (2017). "Bolalarda eshitish faoliyatini rivojlantirishda musiqa darslarining o'rni". *Bolalar tarbiyasi*, 2(5), 99-105.
7. Qo'chqarova, M. T. (2019). "Musiqa ta'limi jarayonida o'quvchilarning eshitish xotirasini rivojlantirish". *Ta'lim va taraqqiyot*, 3(2), 46-51.